

1914-1918

Ενότητα 32.

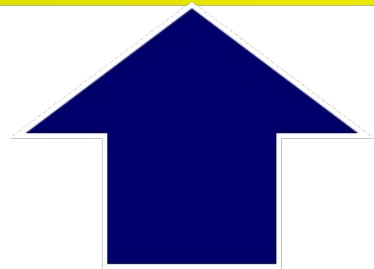
Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

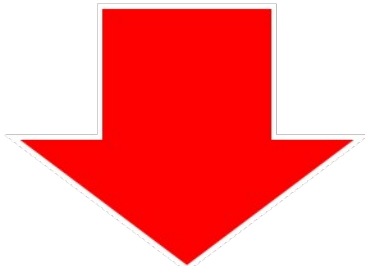
Μπακάλης Κώστας
history-logotexnia.blogspot.com

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος δίχασε την ελληνική ηγεσία και κοινωνία:

- ανάμεσα στην πρόταση του πρωθυπουργού Βενιζέλου και την θέση του βασιλιά Κωνσταντίνου ΙΒ΄ σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδας στο πόλεμο και στο πλευρό ποιας συμμαχίας.

Κεντρικές Δυνάμεις
ή Αντάντ?

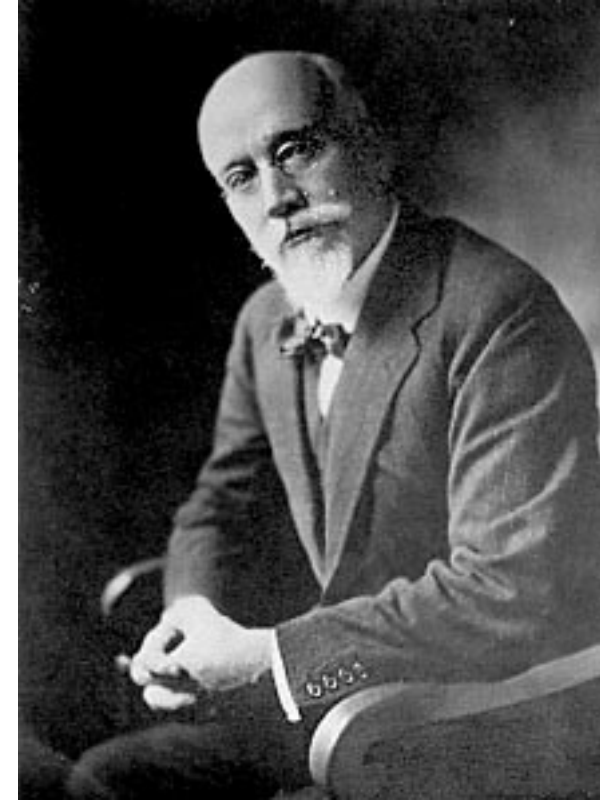

Γερμανία ή
Βρετανία?

Α. Η θέση του Βενιζέλου:

- Θεωρούσε ότι οι Αγγλογάλλοι θα επικρατήσουν.
- Έκρινε ότι η Ελλάδα έπρεπε να συμμαχήσει με την Αντάντ, ώστε να διαφυλάξει τα κέρδη της από τους Βαλκανικούς πολέμους και να διευρύνει τα σύνορά της ⇒ Μεγάλη Ιδέα!

Υποστηρίζεται από: πλειονότητα **λαϊκών τάξεων**,

μεγαλοαστική τάξη (κυρίως της **Διασποράς**), που προσδοκούσε να ενταχθεί σε μια μεγάλη και ισχυρή Ελλάδα.

Γελοιογραφία της εποχής με
λεζάντα: " *Συν Βενιζέλω και χείρα
κίνει* "

Αθήνα, Φωτογραφικό Αρχείο
Ιδρύματος Ε. Βενιζέλου.

© Ίδρυμα Ε. Βενιζέλου, Αθήνα.

**1. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος υποστηρίζει τη συμμαχία
της Ελλάδας με την Αντάντ**

Μέχρι σήμερα η πολιτική ημών συνίστατο εις διατήρησιν της ουδετερότητος [...]. Αλλ' ήδη καλούμεθα να μετάσχωμεν του πολέμου [...] επ' ανταλλάγμασι, τα οποία πραγματοποιούμενα θα δημιουργήσωσι μιαν Ελλάδα μεγάλην και ισχυράν, τοιαύτην οποίαν ουδ' οι μάλλον αισιόδοξοι ηδύναντο να φαντασθώσι καν προ ολίγων ακόμη ετών. [...].

Ε. Βενιζέλος, Υπόμνημα προς τον βασιλιά Κωνσταντίνο, 11 Ιανουαρίου 1915.

Πηγή: Βίβλος Ελευθερίου Βενιζέλου, Αθήνα 1964.

➤ Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Βενιζέλος για να πείσει τον βασιλιά για την ανάγκη συμμαχίας με την Αντάντ;

Β. Η θέση του Κωνσταντίνου

- Ήθελε την Ελλάδα σύμμαχο των **Κεντρικών Δυνάμεων**.
- Πρόβλημα η προσχώρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Βουλγαρίας στη ίδια συμμαχία.
- Σε συνεννόηση με Γερμανό αυτοκράτορα υποστήριζε τη **διαρκή ουδετερότητα**, με το επιχείρημα ότι έτσι η Ελλάδα θα προστατευθεί από πόλεμο ⇒ η πιο **φιλογερμανική στάση** για την Ελλάδα.

• Υποστηρίζοταν από:

μικροαστικά στρώματα (ανησυχούν για ενδεχόμενη ένταξη στην ελληνική οικονομία του ξένου ελληνικού κεφαλαίου),

λαϊκές τάξεις, που δεν επιθυμούν άλλο πόλεμο.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος (1868–1922).

Αθήνα, Φωτογραφικό Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α.

© Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα.

2. Η κωνσταντινική «ουδετερότητα»

Η [...] πολιτική της ουδετερότητας την οποία σταθερά πρόβαλλε [ενν. ο Κωνσταντίνος] μέχρι την αποπομπή του από τις δυνάμεις της Entente το καλοκαίρι του 1917, δεν αντιστοιχούσε, βεβαίως, σε κάποια διάθεση τηρήσεως ίσων αποστάσεων από τους δύο εμπολέμους συνασπισμούς. Ήταν απλώς η φιλογερμανικότερη δυνατή πολιτική που μπορούσε να ακολουθήσει μία χώρα της οποίας η γεωγραφική θέση την καθιστούσε όμηρο των διαθέσεων του πανίσχυρου βρετανικού στόλου που κυριαρχούσε τότε στην ανατολική Μεσόγειο. Σε συνεχή τηλεγραφική επικοινωνία με τον γυναικαδελφό του γερμανού αυτοκράτορα –ερήμην ακόμη και των αντιβενιζελικών κυβερνήσεών του– είχε εξασφαλίσει την πλήρη έγκριση του Βερολίνου στο ζήτημα αυτό [...].

Γ. Γιανουλόπουλος, «Η ευγενής μας τύφλωση...», εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, δ' έκδοση, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, σ. 227.

➤ Ποιοι παράγοντες έκαναν τον Κωνσταντίνο να επιλέξει την πολιτική της ουδετερότητας σύμφωνα με την πηγή;

Στην εικόνα δεξιά πιάτο με το βασιλιά της Ελλάδας Κωνσταντίνο Α΄ (1913–1922) και στην εικόνα αριστερά μαθητικό τετράδιο με τον Κωνσταντίνο Α΄ και τον τελευταίο αυτοκράτορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, Κωνσταντίνο ΙΑ΄ Παλαιολόγο (1449–1453). Ο Κωνσταντίνος ήταν αρχηγός του ελληνικού στρατού στους Βαλκανικούς Πολέμους και μετά τη δολοφονία του πατέρα του, Γεώργιου Α΄, έγινε βασιλιάς της Ελλάδας. Ήταν πολύ δημοφιλής, υποστήριζε θερμά τη Μεγάλη Ιδέα και πολλοί τον έβλεπαν σαν συνεχιστή του τελευταίου βυζαντινού αυτοκράτορα.

Γ. Η σύγκρουση

- 1915: Αντάντ επιχειρεί να καταλάβει τα **Δαρδανέλια**.
- Βενιζέλος θεωρεί ότι η Ελλάδα θα έπρεπε να συμμαχήσει μαζί της.
- Κωνσταντίνος αρνείται και ο Βενιζέλος **παραιτείται**.
- Εκλογές (Μάιος 1915): νίκη Βενιζέλου.
- Κηρύσσει Ελλάδα σε επιστράτευση.
- Βασιλιάς διαφωνεί.
- Βενιζέλος **παραιτείται** και **πάλι**!
- Νέες εκλογές (Δεκ. 1915): αποχή κόμματος Βενιζέλου.
- Νέα κυβέρνηση φιλο-βασιλική.

Δ. Εμπλοκή της Ελλάδας στον πόλεμο (1915)

Στο μεταξύ:

- Αντάντ αποβιβάζει στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη (Οκτ. 1915).

Σερβία δέχθηκε επίθεση από βουλγαρικό στρατό, κατέρρευσε και τα σερβικά στρατεύματα μεταφέρθηκαν στη Μακεδονία.

Γερμανικά και Βουλγαρικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Ανατολική Μακεδονία (Μάιος 1916).

Δ' Σώμα Στρατού παραδόθηκε και μεταφέρθηκε αιχμάλωτο στη Γερμανία.

Ελληνικές δυνάμεις τηρούν την «**ουδετερότητα**» και δεν αντιδρούν

Ε. Οι *Επίστρατοι* & το κίνημα της *Εθνικής Άμυνας*

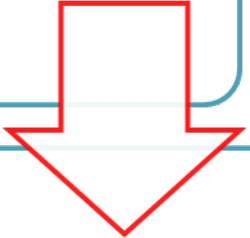
- Ιούνιος 1916: μετά από αυτά τα γεγονότα η **Αντάντ** απαιτεί από τον Βασιλιά τον **αφοπλισμό** των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, τις οποίες διοικούσε.
- Βασιλιάς αποδέχτηκε αίτημα Δυνάμεων, αλλά έδωσε εντολή οι **έφεδροι** που απολύονταν να οργανώνονται σε **συνδέσμους**.
- Έτσι δημιουργήθηκαν οι **Επίστρατοι**, μια φιλοβασιλική οργάνωση με περίπου 200.000 μέλη.

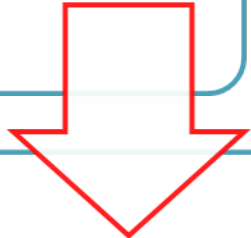
Επίστρατοι, μια φιλοβασιλική οργάνωση με περίπου 200.000 μέλη.

Εθνική Άμυνα και Προσωρινή Κυβέρνηση Θεσσαλονίκης

Παράλληλα βενιζελικοί δημιούργησαν στη Μακεδονία μια οργάνωση, την **Εθνική Άμυνα**.

17 Αυγ. 1916: Πραγματοποίησαν κίνημα στη **Θεσσαλονίκη** ζητώντας τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ.

Ο Βενιζέλος εγκατέστησε **Προσωρινή Κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη** και διέταξε **επιστράτευση**, ώστε ελληνικά στρατεύματα να πολεμήσουν στο πλευρό της Αντάντ.

Επαναστατική Τριανδρία: Βενιζέλος, Δαγκλής, Κουντουριώτης

Ποιο γνωστό τραγούδι
περιγράφει το κίνημα της
Εθνικής Άμυνας;

ΣΤ. Ο Εθνικός Διχασμός

- Με αυτές τις κινήσεις η πολιτική κρίση που εκδηλώθηκε τον **Φεβρ. 1915** πρώτη φορά ως διαφωνία μεταξύ πρωθυπουργού Βενιζέλου και βασιλιά Κωνσταντίνου κλιμακωνόταν διαρκώς με αποτέλεσμα...
- **καλοκαίρι 1916**: δύο αντίπαλα κέντρα εξουσίας στην Ελλάδα (**φιλοβασιλική κυβέρνηση Αθηνών ή «κράτος των Αθηνών»** ⇔ **βενιζελική κυβέρνηση Θεσσαλονίκης ή «κράτος της Θεσσαλονίκης»**)
- ➡ **Η πρώτη εμφύλια σύγκρουση στην Ελλάδα του 20^{ου} αι.**

Αντίκτυπος πολιτικού διχασμού στην κοινωνία

Εθνικός Διχασμός: οπαδοί του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη στις 6 Μαΐου 1917 (αριστερά) και οπαδοί του Κωνσταντίνου στη Βέρνη της Ελβετίας στις 21 Μαΐου 1917 (δεξιά).

Ζ. Δυναμική επέμβαση της Αντάντ και έξωση βασιλιά

- Σε αυτό το πλαίσιο, η Αντάντ προσπάθησε να καταλάβει την Αθήνα, αλλά δυνάμεις του βασιλιά απώθησαν τα συμμαχικά στρατεύματα στον Πειραιά.

Νοέμβριος 1916: «κράτος Αθηνών» εξαπέλυσε διώξεις βενιζελικών (35 νεκροί).

Αντάντ κατέλαβε Πειραιά και επέβαλε αυστηρό αποκλεισμό στη «βασιλική» Ελλάδα.

Απαίτησε απομάκρυνση Κωνσταντίνου.

Ιούνιος 1917: Κωνσταντίνος εγκαταλείπει τη χώρα, αφήνοντας θρόνο στον γιο του **Αλέξανδρο** (δεν παραιτήθηκε!).

Το «**ανάθεμα**» εναντίον του Βενιζέλου: Εκεί, όπου σήμερα βρίσκεται το άγαλμα της Αθηνάς, ο κάθε διαδηλωτής ρίχνει μία πέτρα και επαναλαμβάνει την κατάρα του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, Θεόκλητου: «Κατά Ελευθερίου Βενιζέλου φυλακίσαντος αρχιερείς και επιβουλευθέντος την βασιλείαν και την πατρίδαν, ανάθεμα έστω». Μια καθαρά συμβολική πράξη, δηλωτική όμως της έντασης των παθών που επικρατούσε εκείνη την εποχή στη χώρα μας.

Η επέμβαση των γαλλικών δυνάμεων
το Νοέμβριο του 1916 και ο
βομβαρδισμός περιοχών της Αθήνας
γύρω από το Στάδιο και κοντά στα
Ανάκτορα, εξαγρίωσε τους
αντιβενιζελικούς, που κατηγόρησαν
τους αντιπάλους τους ως προδότες.
«Ο φονεύων βενιζελικόν δεν φονεύει
άνθρωπον», διακήρυτταν. Κύμα
τρομοκρατίας κατά των βενιζελικών
ξεσπά στην Αθήνα. Η επιτροπή που
ανέλαβε αργότερα να ερευνήσει τις
καταγγελίες των θυμάτων της βίας,
επιβεβαίωσε 35 φόνους, 922
παράνομες φυλακίσεις, 503
περιπτώσεις λεηλασίας και 31
αναστολές κυκλοφορίας εφημερίδων.

Διαβάστε περισσότερα:

<http://www.sansimera.gr/articles/3#ixzz2JedrURKM>

Το ανάθεμα του Ε. Βενιζέλου, 13
Δεκεμβρίου 1916.
Αθήνα, Ίδρυμα Ε. Βενιζέλου.

Το φθινόπωρο του 1916 η Αθήνα συγκλονίστηκε από την απόβαση συμμαχικών στρατευμάτων. Η απάντηση των κωνσταντινικών ήταν η άσκηση διώξεων και η κατατρομοκράτηση των αντιπάλων τους με διάφορες αιτιολογήσεις πραγματικές ή κατασκευασμένες. Στη φωτογραφία όπλα που παρουσιάστηκαν ως κατασχεθέντα στο σπίτι του Ε. Βενιζέλου και άλλων οπαδών του.

Αθήνα, Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Ιστορικού Μουσείου.

© Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, Αθήνα.

Το σπίτι του Βενιζέλου στη γωνία της
λεωφόρου Πανεπιστημίου και Λυκαβητού
που λεηλατήθηκε από τους επιστράτους στη
διάρκεια των "Νοεμβριανών". 1916.
Αθήνα, Ίδρυμα Ιστορίας Ε. Βενιζέλου.
© Ίδρυμα Ιστορίας Ε. Βενιζέλου, Αθήνα.

Το χάσμα μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών έφτασε στην κορύφωσή του στα χρόνια του Εθνικού Διχασμού. Την εποχή αυτή πολλές γελοιογραφίες σατίριζαν το κλίμα που επικρατούσε. Εδώ η τριανδρία της "Εθνικής Αμύνης" με τον Ε. Βενιζέλο να προπορεύεται. Τον ακολουθούν ο ναύαρχος Π. Κουντουριώτης και ο στρατηγός Π. Δαγκλής.
Αθήνα, Ε.Λ.Ι.Α.

Καθημερινή, *Επτά Ημέρες*, 8 Δεκεμβρίου
1996, σελ. 22.

© Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό
Αρχείο.

http://www.fhw.gr/chronos/13/gr/general/gallery/domestic_policy/indo25.html

Μια μέρα θα το γράψει η ιστορία
που έδιωξε απ' την Αθήνα τα θηρία
που έδιωξε βασιλείς και βουλευτάδες
τους ψευταράδες και τους μασκαράδες

Και στην άμυνα εκεί όλοι οι αξιωματικοί
πολεμάει κι ο Βενιζέλος
που αυτός θα φέρει τέλος
και ο κάθε πατριώτης θα μας φέρουν την ισότητα

Η Παναγιά που στέκει στο πλευρό μας
δείχνει το δρόμο στο νέο στρατηγό μας
τον ήρωα της εθνικής αμύνης
που πολεμάει και διώχνει τους εχθρούς

Της αμύνης τα παιδιά διώξανε το βασιλιά
και του δώσαν τα βρακιά του
για να πάει στη δουλειά του
τον περίδρομο να τρώει με το ξένο του το σόι

Της αμύνης τα παιδιά διώξανε το
βασιλιά
της αμύνης το καπέλο έφερε το Βενιζέλο
της αμύνης το σκουφάκι
έφερε το Λευτεράκη

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο Βενιζέλος
επιθεωρεί ελληνικά στρατεύματα στο
Μακεδονικό μέτωπο, Σεπτέμβριος 1918

Τον Ιούνιο του 1917 η Ελλάδα μπαίνει στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Entente. Φωτογραφία του Ε. Βενιζέλου μαζί με το συνταγματάρχη Κονδύλη και το στρατηγό Νίδερ από την επίσκεψή τους στο μακεδονικό μέτωπο το 1918. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη, Φωτογραφικό Αρχείο Στ. Δούκα αρ. 290. Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Η. Νέα διακυβέρνηση Βενιζέλου (1917)

Βενιζέλος φθάνει στην Αθήνα, σχηματίζει κυβέρνηση.

Επαναφέρει τη βουλή που είχε εκλεγεί το 1915 (**Βουλή** των **Λαζάρων**).

Απολύει χιλιάδες «φιλοβασιλικούς» δημοσίους υπαλλήλους και στρατιωτικούς. Κάποιοι εξορίστηκαν στην Κορσική.

Κηρύσσει **πόλεμο** στις Κεντρικές Δυνάμεις.

Ελληνικά στρατεύματα πολεμούν με **Αντάντ** στις τελευταίες μάχες στη **Μακεδονία** (1918).

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΛΙΚΟ

1. Η θέση του βασιλιά Κωνσταντίνου για τη στάση της Ελλάδας

[...] Κατά τον Κωνσταντίνον ο πόλεμος στρατιωτικώς είχε πλέον κριθεί. Η γερμανική νίκη ήτο πλέον ασφαλής. Δεν επιτρέπετο πλέον αντίθετη γνώμη. Εξ άλλου αι επιστήμαι και ιδία η χημεία στη Γερμανία είχαν αληθινά καλλιεργηθή. Και έπρεπεν από στιγμής εις στιγμήν ν' αναμένωμεν και νέας ανακαλύψεις διά των οποίων θα επεταχύνετο η ήττα των εχθρών της.

Κ. Ζαβιτζιάνος, *Αναμνήσεις εκ της διαφωνίας Κωνσταντίνου-Βενιζέλου*, τόμ. Α', σ. 81-82.

2. Η πρώτη προκήρυξη της Επαναστατικής Κυβέρνησης

Η πρώτη προκήρυξη της Επαναστατικής Κυβέρνησης που σχημάτισε ο Ελευθέριος Βενιζέλος δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμό 1 φύλλο της Εφημερίδας της Προσωρινής Κυβερνήσεως που εκδόθηκε στα Χανιά 15 Σεπτεμβρίου 1916 με το παρακάτω περιεχόμενο:

«Το ποτήριον των πικριών, των εξευτελισμών και των ταπεινώσεων υπερεπληρώθη. Μια πολιτική της οποίας δεν θέλομε να εξετάσωμεν τα ελατήρια, απειργάσθη ενός και ημίσεως έτους τοιαύτας εθνικά συμφοράς, ώστε ο συγκρίνων την Ελλάδα της σήμερα προς την προ ενός και ημίσεως έτους Ελλάδα να αμφιβάλλη αν πρόκειται περί ενός και του αυτού κράτους.

Το Στέμμα εισακούσαν εισηγήσεις κακών συμβούλων επεδίωξε την εφαρμογήν προσωπικής πολιτικής διά της οποίας η Ελλάς απομακρυνθείσα των κατά παράδοσιν φίλων της, επεζήτησε να προσεγγίση τους κληρονομικούς εχθρούς της».

Πηγή: <http://www.venizelos-foundation.gr>

3. Η εικόνα του Κωνσταντίνου στις χώρες της Αντάντ

Με τα «Νοεμβριανά», τουλάχιστον στις χώρες της Entente και ιδιαιτέρως στη Γαλλία, ο Κωνσταντίνος κέρδισε, σχεδόν κυριολεκτικά με το σπαθί του, τη διάκριση του πιο μισητού ανθρώπου της Ευρώπης μετά τον Kaiser [αυτοκράτορας της Γερμανίας]. Η εικόνα αυτή δεν άλλαξε ασφαλώς προς το καλύτερο ούτε μετά τους απηνείς διωγμούς από συμμορίες επιστράτων, των επωνύμων, και όχι μόνον, βενιζελικών που δεν είχαν την προνοητικότητα να εγκαταλείψουν εγκαίρως την πρωτεύουσα, ούτε μετά το «Ανάθεμα» εναντίον του «προδότη Βενιζέλου» στην Αθήνα αλλά και σε πολλές άλλες πόλεις [Δεκέμβριος 1916]. Στις μεσαιωνικές αυτές τελετές πρωταγωνίστησε η Εκκλησία της Ελλάδος, ένα από τα ισχυρότερα στηρίγματα του κωνσταντινικού καθεστώτος σε όλη τη διάρκεια του Διχασμού.

Γ. Γιανουλόπουλος, *«Η ευγενής μας τύφλωση...», εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή*, δ' έκδοση, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, σ. 243-244.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποίησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος (πηγή 1) προκειμένου να πείσει τον Κωνσταντίνο για την ανάγκη συμμαχίας της Ελλάδας με την Αντάντ;
2. Ποιοι παράγοντες έκαναν τον Κωνσταντίνο να επιλέξει και να υποστηρίξει την πολιτική της ουδετερότητας. Πριν απαντήσετε, να μελετήσετε την πηγή 2.
3. Να μελετήσετε τις εικόνες της ενότητας. Κατά μία άποψη ο Διχασμός ήταν απλώς σύγκρουση δύο ηγετών που δεν ήθελαν να υποχωρήσουν για λόγους κύρους. Αποδέχεστε αυτή την ερμηνεία; Να τεκμηριώσετε τη θέση σας.